

Výber a taktika použitia vybraných donucovacích prostriedkov pri služobnom zákroku v kriminálnom prostredí¹

Anotácia: Kriminálne prostredie determinujú podmienky a situácie, ktoré v kontexte charakterizujú jeho stav, štruktúru a dynamiku. Tieto podmienky sa vyznačujú neurčitou a premenlivosťou svojich jedinečných situácií. Jednou z najdôležitejších činností policajta v takomto prostredí, ktorej potreba výrazne stúpa, sú, pri zabezpečovaní demokratických práv jednotlivcov a skupín občanov, služobné zákroky. Autori sa vo svojom príspevku zamerali na výber a taktiku použitia donucovacích prostriedkov v takomto prostredí s prihliadnutím na ich faktorové, limitné determinanty a tiež možnosti ich modelovania vo výcviku.

Kľúčové slová: kriminálne prostredie, služobný zákrok, donucovacie prostriedky, služobná príprava, modelovanie.

Úvod

Kriminálno-policajná situácia je druh spoločenskej situácie, v ktorej príslušníci Policajného zboru pri účelovej a cieľavedomej realizácii činností na úseku poznávania trestných činov, vo vzájomných súvislostiach a interakciách, uplatňujú dispozíciu svojich kompetencií.² Obsahom ich činností je špeciálny a špecializovaný spôsob práce. Ide o veľmi dynamickú kategóriu neustále sa meniacich prvkov, ktoré skutočne reálne existujú a sú relevantné z hľadiska plnenia konkrétnej úlohy. Jej základnými atribútmi sú príčiny, podmienky a okolnosti (faktory) pôsobiace v konkrétnom časopriestore.

Príčiny a podmienky celkovo determinujú každú situáciu v kriminálnom prostredí, sú tiež určujúcimi pri charaktere kriminálneho objektu, pri konkrétnej úlohe. Na základe ich špecifikácie potom veľkou mierou ovplyvňujú rozhodovací proces zložiek polície pri voľbe efektívnych možností pri jej realizácii. Okolnosti majú skôr náhodný charakter, ktorý môže, ale nemusí bezprostredne ovplyvniť priebeh, alebo aj výsledok takejto činnosti. Príčiny predstavujú javy, ktoré v rámci vznikajúcich alebo existujúcich kauzálnych súvislostí kreujú iné javy, resp. následky. Tzn. medzi príčinou a následkom je vzájomný korelačný vzťah. Podmienkami rozumieme javy a skutočnosti, ktoré aj napriek faktu, že nedokážu vytvoriť javy, vytvárajú možnosť vyvolania príčiny a takýmto spôsobom majú vplyv na vznik následku. Napríklad príčiny a podmienky sú páchatelmi pred spáchaním trestných činov analyzované, plánované a zámerne pripravované, a teda okolnosti sú realitou, v ktorej situácia prebieha, a to bez toho, aby boli predvídateľné. Okolnosti môžu úplne zmeniť priebeh situácie, a to bez toho, aby sa s nimi počítalo. Nepredvídateľné okolnosti môžu pozitívne aj negatívne pôsobiť v prospech policajných zložiek, rovnako tak aj v prospech i neprospech páchatel'ov.

V našom príspevku nás bude zaujímať výber a taktika použitia donucovacích prostriedkov v rámci služobného zákroku vo vzťahu k okolnostiam a podmienkam kriminálneho prostredia. Prax potvrdzuje, že na realizáciu policajných činností v kriminálnom prostredí je dôležitým, ba dokonca až rozhodujúcim, faktorom vycvičený policajt, ktorý

¹ Predmetný príspevok je výstupom z vedecko-výskumnej úlohy evidovanej pod č. 235/2017 na Akadémii Policajného zboru v Bratislave - Aplikačné aspekty zákona o PZ v znení neskorších predpisov a súvisiacich právnych a interných predpisov v služobných činnostiach.

²LISOŇ, M. a A. VAŠKO, 2018. *Teória kriminálno-policajného poznania*. Bratislava: WoltersKluwer, s. 220-222. ISBN 978-80-8168-838-3.

na zodpovedajúcej úrovni ovláda všetky možnosti efektívneho služobného zákroku a má adekvátne znalosti a zručnosti použitia donucovacích prostriedkov.

1. Služobné zákroky

Služobný zákrok je precizovaný v § 9 ods. 3 zákona č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov ako zákonom ustanovená a v jeho medziach vykonávaná činnosť policajta, pri ktorej sa bezprostredne zasahuje do základných práv a slobôd osoby. Každý služobný zákrok je individuálny, jedinečný, neopakovateľný a policajt vykonávajúci služobný zákrok musí v reálnom čase s možnosťami, informáciami, vlastnými skúsenosťami a poznatkami z terénu improvizovať, zvážiť ďalší možný postup tak, aby v ideálnom stave bolo prístupné k optimalizácii jednotlivých jeho krokov a nasadených úkonov (zaistenie dôkazov, vecí a osôb) bez toho, aby jeho konanie bolo v budúcnosti spochybňované.³

Služobný zákrok obsahuje určité znaky, ktoré ho odlišujú od iných činností. Prvý znak vychádza zo zásady zákonnosti, čiže policajt počas realizácie služobného zákroku nielenže postupuje v súlade s právnym stavom *de lege lata*, ale zároveň používa také oprávnenia alebo donucovacie prostriedky vrátane zbrane, ktoré mu zákon umožňuje. Druhým znakom je odvracanie priameho nebezpečenstva alebo prekonávanie protiprávneho konania policajtom. Uvedený znak úzko súvisí so zásadou rozhodnosti, ráznosti, rýchlosti, ostražitosti a bdlosti, ako aj presvedčovacou zásadou. Práve predmetný znak odlišuje jednoznačne služobný zákrok od služobnej činnosti, čo v praxi býva častým problémom, a to najmä na skutočnosť, že služobný zákrok sa spravidla realizuje počas výkonu služobnej činnosti. Avšak dovolíme si zdôrazniť, že nemožno v žiadnom prípade uvedené pojmy stotožňovať. Tretím elementárnym znakom je existencia porušenia verejného poriadku alebo ochrany života, zdravia, osobnej slobody a bezpečnosti osôb alebo ochrany majetku.

Aby išlo o služobný zákrok, musia byť splnené všetky tri jeho znaky súčasne (kumulatívne), teda nebude postačovať, ak budú splnené len niektoré znaky služobného zákroku. Aj keď sa môže zdať, že uvedený spôsob riešenia tohto pojmu je príliš teoretický a pre potreby praxe možno i bezvýznamný, opak je pravdou. Pokiaľ totiž policajt vykonáva činnosť, ktorá nesie znaky služobného zákroku, je to činnosť legitímna a *zákon garantuje policajtovi ochranu*. Tejto ochrany sa však policajt nebude môcť domáhať, ak vykonal činnosť, ktorú on sám potom nazýva alebo prezentuje ako služobný zákrok, pričom niektorý zo znakov služobného zákroku absentoval, teda nebol naplnený (ak napr. použil donucovací prostriedok v čase, kedy už neexistoval stav ohrozenia verejného poriadku). Táto činnosť potom nielenže nebola služobným zákrokom, ale môže byť nakoniec kvalifikovaná ako trestný čin.⁴

Služobné zákroky realizuje policajt pri služobnej činnosti s cieľom zabezpečenia plnenia úloh PZ vymedzených v § 2 zákona č. 171/1933 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov, ako aj zabezpečenia verejného poriadku, bezpečnosti a odvrátenia potencióálne hroziaceho nebezpečenstva na živote, zdraví či majetku, resp. iného negatívneho stavu. Vangeli konštatuje, že služobné zákroky vykonáva policajt pri služobnej činnosti v záujme zabezpečenia verejného poriadku, bezpečnosti, pokoja a pri potláčaní negatívnych spoločenských javov.⁵ Pričom vykonanie služobného zákroku sa vždy viaže na páchanie trestného činu, priestupku alebo aspoň nadobudnutia reálneho dôvodného

³ŠIMONOVÁ J., 2019. *Vplyv vyhodnotenia zásady primeranosti služobného zákroku na úroveň bezpečnostného prostredia*. In *Bezpečnostné prostredie EU v optike stredoeurópskeho diapazónu bezpečnostných a právnych vied*. České Budějovice: VSERS.

⁴PEŤOVSKÝ, M., M. ODLEROVÁ, T. ŠKRINÁR, 2018. *Zákon o Policajnom zbore. Aplikčná prax*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. s.44-49. ISBN 978-80-7380-682-8.

⁵VANGELI, B., 2014. *Zákon o Policii České republiky. Komentář*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, s. 97-101. ISBN 978-80-7400-543-5.

podozrenia z ich páchania. Dôvodom na vykonanie služobného zákroku je najmä porušenie zákonom chráneného záujmu, alebo jeho ohrozenie, respektíve narušenie verejného poriadku. Medzi vykonaním služobného zákroku a protiprávnym konaním osoby musí existovať časová súvislosť. Ak by takáto súvislosť neexistovala, pominuli by dôvody na vykonanie služobného zákroku, nepominie však dôvod k postihu osoby za jej predchádzajúce protiprávne konanie, či už pôjde o trestný čin alebo priestupok. Cieľom služobných zákrokov je najmä zabrániť, respektíve prekaziť páchanie trestného činu, priestupku, zamedziť narušovaniu verejného poriadku, zmierniť následky trestného činu, zadržať páchatel'a a podobne.⁶

Služobné zákroky predstavujú situácie, ktoré môžeme označiť ako náročné a zložité, vyvolávajúce značnú telesnú, fyziologickú a psychickú záťaž. Tieto požiadavky sú determinované už samotným charakterom služobného zákroku, kedy hlavne pri použití donucovacích prostriedkov dochádza k maximálnemu fyzickému zaťaženiu organizmu a navyše sa pri jeho realizácii kumulujú aj faktory vyvolávajúce únavu a psychický stres. Služobný zákrok pri použití donucovacích prostriedkov je v mnohých prípadoch hodnotený ako kvalifikovaná, žiadúca športovo-profesionálna zručnosť policajta, vykonávaná bez výrazných prejavov agresivity.

Okrem znakov služobného zákroku majú vzhľadom na výber a taktiku použitia donucovacích prostriedkov v kriminálnom prostredí nezanedbateľný vplyv externé objektívne a subjektívne faktory, ktoré logicky významnou mierou pôsobia na efektívnosť dosiahnutia cieľu sledovaného služobným zákrokom. Medzi externé objektívne faktory kategorizujeme:

- miesto a čas vykonania služobného zákroku (uzatvorený priestor, byt a podobné priestory typické pre kriminálne prostredie),
- technické prostriedky policajtov,
- počet zúčastnených osôb,
- spôsob narušenia verejného poriadku,
- osoba narušiteľa (v danom prípade je relevantná znalosť takýchto osôb, keďže často možno hovoriť o súčasti organizovaného zločinu, môže ísť o sofistikované osoby, ale aj osoby pod vplyvom omamných a psychotropných látok),
- právne možnosti a pod.

Ako vyššie uvádzame, externé subjektívne faktory značne ovplyvňujú úspešnosť zvládnutia služobného zákroku, pretože sa prejavujú priamo u samotného policajta, ako napr. negatívna skúsenosť policajta, jeho osobnosť, aktuálne psychické rozpoloženie, miera odosobnenia sa od súkromného života, jeho spôsob komunikácie a pod.⁷ Služobné zákroky, ako najdôležitejšie činnosti policajtov v praxi, odhaľujú niekoľko ďalších podstatných faktorov, ktoré bezprostredne vplývajú z dlhodobého hľadiska na efektívnosť a kvalitu ich realizácie, a to najmä pri použití donucovacích prostriedkov. V praxi preto môžeme identifikovať hlavne vplyv **technických, taktických a psychologických faktorov**. Tieto faktory sa javia ako determinujúce už samotným charakterom služobného zákroku, kedy hlavne pri použití donucovacích prostriedkov, tak ako sme uviedli už vyššie, dochádza k maximálnemu fyzickému zaťaženiu organizmu a navyše sa pri jeho realizácii kumulujú aj faktory vyvolávajúce únavu a psychický stres. Skúsenosti z policajnej praxe poskytujú ucelený obraz o tom, akú úroveň rozvoja faktorových schopností, návykov a zručností by mal mať policajt, hlavne vo vzťahu ku kvalitnému a efektívnemu uplatňovaniu prvkov a činností, ktoré sú limitujúce pri použití donucovacích prostriedkov.

Na základe uvedených identifikovaných okolností si policajt zvolí taktiku služobného zákroku. Taktika služobného zákroku je teda cieľavedomý premyslený postup činností

⁶ HAŠANOVÁ, J., J. ŠIMONOVÁ, K. MARCZYOVÁ, J. MEDELSKÝ, M. PIVÁČEK, 2020. *Policajné právo a policajná správa*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., s.91-98. ISBN 978-80-7380-801-3.

⁷MARCZYOVÁ, K., J. HAŠANOVÁ, T. STRÉMY, J. ŠIMONOVÁ a kol., 2019. *Policajné právo*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., s. 22 a nasl. ISBN 978-80-7380-790-0.

policajtov vykonávajúcich služobný zákrok, ktorí primeraným spôsobom vyberajú najoptimálnejšie zákonné prostriedky na dosiahnutie účelu služobného zákroku. Účelom služobného zákroku je napr. prekonanie protiprávneho konania, odvrátenie nebezpečenstva, obnovenie narušeného verejného poriadku a pod.⁸

2. Donucovacie prostriedky

V súvislosti s vykonávaním služobných zákrokov sú policajti oprávnení pri plnení úloh vyplývajúcich zo zákona o PZ použiť donucovacie prostriedky proti osobám, ktoré sa dopustili protiprávneho konania, resp. svojím konaním dali dostatočne najavo, že sa bezprostredne dopustia protiprávneho konania, ktorým je vážne ohrozený život a zdravie osôb, majetok, verejný poriadok, alebo proti osobám, pri ktorých policajti majú vykonať úkony podľa zákona potrebné na zabezpečenie ochrany života, zdravia alebo majetku, resp. na zabránenie úteku a prekonanie odporu takejto osoby. Ide o súbor prevažne technických prostriedkov a účelom ich použitia je zabrániť vzniku nebezpečenstva alebo zamedziť osobám v ďalšom konaní, ktoré ohrozuje záujmy chránené zákonom.⁹

Policajt musí vždy na základe správneho uváženia posúdiť situáciu konkrétneho služobného zákroku a rozhodnúť, *aký právny záujem je ohrozený, a teda, aké záujmy bude nutné chrániť a za použitia ktorých donucovacích prostriedkov.*¹⁰ Policajt, ktorý sa rozhodne pre použitie donucovacích prostriedkov, musí vedieť správne posúdiť konkrétny prípad ohrozenia alebo porušenia chráneného záujmu podľa konania osoby a použitie donucovacích prostriedkov musí podložiť zákonným dôvodom. Zákon o PZ tým, že neuvádza podrobnejšie podmienky pre použitie donucovacích prostriedkov, dáva zakročujúcim policajtom síce väčší priestor pre správne uváženie, ale tým aj väčšiu zodpovednosť s tým spojenú.

Zákon o Policajnom zbore nám nikde, a teda ani v § 50 zákona o Policajnom zbore nedefinuje, čo rozumieme pod pojmom donucovací prostriedok. Škoda definuje donucovacie prostriedky ako vecné prostriedky (napr. obušok) alebo ako fyzický úkon (napr. hmat) s nesmrtiacim účinkom, použitý za účelom eliminácie protiprávneho správania fyzickej osoby s využitím sily alebo hrozby použitia sily.¹¹ Podľa Vangeliho, pod donucovacími prostriedkami možno rozumieť vecné (väčšinou technické) prostriedky alebo fyzické úkony, ktorých účelom je priamo pôsobiť na telesnú integritu fyzických osôb alebo pôsobiť na psychiku (resp. na ich rozhodovaciu, vôľovú zložku) hrozbou ich použitia za podmienok stanovených zákonom s cieľom primäť osobu k splneniu jej právnej povinnosti.¹² Drdák definuje donucovacie prostriedky ako súbor technických prostriedkov, ktorých účelom použitia je zabrániť vzniku nebezpečenstva alebo zamedziť osobám ďalšie protiprávne konanie, ktoré ohrozuje záujmy chránené zákonom, t. j. ochrana života, zdravia a majetku.¹³ V podstate predmetné definície majú veľmi podobné parametre, ktorých vymedzenie skôr súvisí s technickými prvkami donucovacieho prostriedku ako takého. Na daný pojem môžeme nahliadať aj cez právnu optiku, a teda donucovacie prostriedky predstavujú zákonný právny nástroj upravený v § 50 až § 62 zákona o Policajnom zbore, ktorých použitím disponuje policajt pri snahe eliminovať protiprávne konanie alebo odstrániť hroziace nebezpečenstvo,

⁸MARCZYOVÁ, K., J. HAŠANOVÁ, T. STRÉMY, J. ŠIMONOVÁ a kol., 2019. *Policajné právo*. Plzeň: Vydavateľství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., s.28 a nasl. ISBN 978-80-7380-790-0.

⁹ PEŤOVSKÝ, M., M. ODLEROVÁ, T. ŠKRINÁR, 2018. *Zákon o Policajnom zbore. Aplikčná prax*. Plzeň: Vydavateľství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., s.44-49. ISBN 978-80-7380-682-8.

¹⁰VANGELI, B., 2014. *Zákon o Polícii České republiky. Komentář*, 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, s. 210-221. ISBN 978-80-7400-543-5.

¹¹MATES, P., J. ŠKODA, F. VAVERA. *Veřejné sbory*. s. 183.

¹²VANGELI, B. *Zákon o Polícii České republiky. Komentář*. s. 198.

¹³DRDÁK a kol. *Poriadková služba. Výklad pojmov k povinnostiam, oprávneniam a používaniu donucovacích prostriedkov v zmysle zákona o Policajnom zbore*. s. 54.

prípadne existujúce nebezpečenstvo smerujúce proti životu, zdraviu, majetku, alebo narušujúce verejný poriadok. Komplexne teda donucovací prostriedok predstavuje právny nástroj a technický prostriedok, ktorého použitie v súlade so zákonom si policajt zvolí na základe vlastnej úvahy v závislosti od konkrétnej situácie pre zabezpečenie účelu sledovaného služobným zákrokom za dodržania zásady primeranosti vo vzťahu k nebezpečnosti útoku.

Ako zovšeobecnene uvádzame, donucovacie prostriedky je možné použiť pre ochranu určitého okruhu hodnôt, konkrétne bezpečnosti osôb vrátane osoby policajta, bezpečnosti majetku a verejného poriadku. Pod tieto hodnoty vieme zaradiť prevažnú väčšinu štandardných situácií, v rámci ktorých existuje reálna potreba použitia takýchto prostriedkov. Tento záujem na zaistenie bezpečnosti uvedených hodnôt bude zrejme vždy ohrozený, ak bude útok na tieto hodnoty bezprostredne hroziť, trvať, alebo pokračovať. Preto použitie donucovacích prostriedkov už existenciu ohrozenia uvedených hodnôt predpokladá alebo predpokladá nejaké protiprávne konanie, ktoré takejto situácii predchádza. Donucovacie prostriedky nemôžu byť použité ako trest ani odplata. Policajt pri ich výbere a použití uplatňuje princíp subsidiarity, tzn. zvolí ich použitie, ak nie je možné inak zabezpečiť ochranu vyššie uvedených hodnôt a vyriešiť vzniknutú situáciu.¹⁴ Výber donucovacieho prostriedku je výlučne na správnej úvahe samotného policajta, ktorý má disponovať znalosťami, schopnosťami a zručnosťami, aby dokázal adekvátne vyhodnotiť konkrétnu situáciu, vybrať vhodný donucovací prostriedok, ktorý bude primeraný a efektívne ním dosiahne účel služobného zákroku. V kriminálnom prostredí je potrebné zdôrazniť, že práve tieto subjektívne benefity policajta sú žiaduce a nenahraditeľné, pretože komplexne a s ohľadom na znaky, faktory dokáže správne vyhodnotiť náročnejší výkon služobného zákroku v takomto prostredí.

Medzi základné kritéria výberu vhodného donucovacieho prostriedku patrí závažnosť situácie, účel sledovaný služobným zákrokom¹⁵ a splnenie zákonných dôvodov na použitie donucovacieho prostriedku. Zásah do práv a slobôd nesmie prekročiť mieru nevyhnutnú k dosiahnutiu účelu sledovaného zákonom (to znamená, že ak je výzva dostatočná a naplní účel samotný, nie je potom primerané použiť donucovacie prostriedky). Toto však neplatí, ak hrozí ujma na živote alebo na zdraví a súčasne hrozí nebezpečenstvo z omeškania, alebo tiež v situácii, kedy musí byť okamžite vykonaný zákrok, inak vznikne ujma na živote alebo na zdraví.¹⁶

Zvládnutie určitej potrebnej úrovne uvedených donucovacích prostriedkov zabezpečuje policajný výcvik, ktorého cieľom je dosiahnuť v procese motorického učenia rozvoj technických, taktických a psychologických schopností, návykov a zručností, a tiež aby pozitívne ovplyvnil vykonávanie uvedených najdôležitejších policajných činností na relatívne vysokej úrovni. Policajný výcvik pritom zohľadňuje schopnosti policajtov ako vrodené predpoklady k vykonávaniu takejto činnosti, ktorých úroveň je posudzovaná pri výbere do PZ, zručnosti ako učením získané predpoklady k správne vykonávaniu takýchto činností, ktoré zabezpečuje samotný výcvik a v poslednom rade skúsenosti nadobudnuté praxou.

¹⁴ŠIMONOVÁ, J., 2019. *Možnosti efektívneho využitia donucovacích prostriedkov v aplikačnej praxi vo vzťahu k zásade primeranosti*. In Profesi príprava v ozbrojených složkách ČR, státní a veřejné správe- její podíl na snižování kriminality. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha: PA ČR.

¹⁵Účelom služobného zákroku je predovšetkým zabrániť osobe v protiprávnom konaní, zmierniť či odstrániť následky a obnoviť narušený verejný poriadok, resp. obnoviť právny stav, zistiť totožnosť osoby, prípadne ju predviesť, zaistiť, zadržať, zatknúť a pod.

¹⁶VANGELI, B., 2014. *Zákon o Policii České republiky. Komentář*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, s. 221-223. ISBN 978-80-7400-543-5.

Nie je možné tiež opomenúť fakt, že použitie donucovacích prostriedkov v rámci služobného zákroku je v mnohých prípadoch hodnotené ako kvalifikovaná, žiaduca, športovo-profesionálna, technická, taktická a psychologická zručnosť policajta, vykonávaná bez výrazných prejavov agresivity. Táto zručnosť je súčasťou výcviku v rámci policajnej sebaobrany.

3. Taktika v sebaobrane

Podstatou *policajnej sebaobrany* je schopnosť policajta obrániť sám seba proti útočníkovi alebo skupine útočníkov. Základnou zásadou je dosiahnuť maximálnu efektívnosť zákroku, t. j. dosiahnuť požadovaný výsledok s vynaložením minimálnej energie pri využití všetkých podmienok útočnej akcie (sily a hmotnosti útočníka, zotrvačnosti jeho pohybu a pod.)¹⁷ Racionálny výcvik účinnej policajnej sebaobrany nie je možné nahradiť žiadnym kvantom teórie. Je však potrebné povedať, že bez rozpracovania teoretických prístupov by nedochádzalo ani k rozvoju sebaobrany.

Obsahom sebaobrany sú obranné techniky proti najrôznejším spôsobom útokov bez zbrane - proti úchopu, objatiu, škrteniu, páčeniu, úderom, kopom a pod. Ďalej tiež proti útokom so zbraňou - tyč, palica, nôž, pištoľ, stolička, sekera a pod. Okrem toho sem patria obranné a útočné techniky, akcie na boj jedinca so skupinou alebo na skupinový boj a pod. Úroveň sebaobránných činností je závislá (okrem iných podmienok) aj na kvalite tréningového procesu.

Pojem taktika vyjadruje väčšinou také formy konania a chovania, ktoré sú z hľadiska vývoja sebaobrannej situácie pre jej účastníkov v daných podmienkach najúčelnejšie a najvýhodnejšie. Cieľom taktického konania policajta je teda eliminovať alebo odvrátiť útok a situáciu vyriešiť tak, aby neutrpel ujmu on alebo iné osoby, resp. aby nedošlo k poškodeniu vecí. Určitým problémom v takejto situácii je včasné rozpoznanie nebezpečenstva (identifikácia sebaobrannej situácie). Je veľmi vhodné, aby každý policajt poznal vybrané okolnosti neverbálnej komunikácie. Človek vo svojom sociálnom prostredí vysiela cyklicky neverbálne signály, ktoré sa podieľajú na regulácii interakcie s okolím. Človek vlastne začína komunikáciu akonáhle si uvedomí prítomnosť toho druhého. *Pre sebaobranu má zrejmý význam predovšetkým: očný kontakt (pozeranie do očí je pre druhého človeka obvyčajne signálom výzvy), tzv. telesný jazyk, dotyk, spôsob hlasovej komunikácie (bez ohľadu na obsah vokálnej informácie), priestor, využitie času a rysov prostredia.*

Z podmienok sebaobránných situácií vyplýva, že brániaci sa musí ovládať určitý súbor techník, ktoré môže v boji použiť (úder, hody ...).¹⁸

V skutočnom boji je väčšinou vo výhode útočník. *Môže si zvoliť miesto, čas a spôsob napadnutia bez ohľadu na akúkoľvek etiku boja.* Aby sa obranca úspešne obránil, musí disponovať určitým optimálnym stupňom rozvoja všeobecných a špeciálnych pohybových schopností, taktickým myslením, aby zvýhodnenie útočníka vôbec nepripustil, alebo ho čo najrýchlejšie eliminoval.

Najčastejšie praktizovaný spôsob nácviku technických prvkov sebaobrany sa odvíja od najčastejších možných spôsobov útoku. Hlavný dôraz je pritom kladený na bleskové a podvedomé konanie proti útočníkovi, ktoré si môžeme osvojiť len nespočetným opakovaním vybraných obranných, ale aj útočných techník.

Taktická príprava pre vedenie boja zblízka musí byť zameraná na také konanie, ktoré v boji vedie k úspechu s minimálnym rizikom. Je potrebné preto osvojiť si určité taktické zásady, ktoré do značnej miery ovplyvňujú úspešnosť, alebo neúspešnosť sebaobránného

¹⁷ PEŤOVSKÝ, M., 1998. *Metodika vyučovania sebaobrany na A PZ v Bratislave*. Bratislava, s. 16-33. ISBN 80-8054-064-0.

¹⁸Tamtiež, s. 117. ISBN 80-8054-064-0.

zásahu.

Taktické konanie môžeme rozdeliť do troch fáz, konkrétne:

- *vnímanie a analýza situácie,*
- *myšlienkové riešenie problému a*
- *pohybová realizácia vybraného riešenia.*

V prvej fáze danú situáciu vnímame predovšetkým prostredníctvom zrakového receptoru a selektujeme také podnety, ktoré majú pre jej posúdenie a riešenie význam. Sústavným výcvikom sa zväčšuje rozsah zrakového poľa a zvyšuje citlivosť vnímania. Súčasne sa prehĺbuje aj rozsah vedomostí, ktorý umožňuje vyberať zo zorného poľa len tie podnety, ktoré sú podstatné a odbúrava podnety bezvýznamné. Zdokonalením tejto fázy sa môže vypestovať schopnosť *predvídať (anticipácia)* konanie súpera, čo umožňuje obrancovi reagovať bez časovej straty.

Anticipačná forma myslenia znamená myslieť vždy, laicky povedané, „o krok“ dopredu. V aplikačnej praxi to znamená dopredu predvídať, ako asi bude protivník reagovať na určitý technický prvok sebaobraného, či útočného zákroku.

Pre druhú fázu je typická intenzívna myšlienková činnosť. V tejto fáze hľadá obranca optimálnu formu konania, ktorá by umožnila úspešne riešiť nebezpečnú situáciu. Obyčajne môže vybrať niektorú z možností (napr. ústup, dohoda, protiútok, najvýhodnejší technický prvok). Do úvahy opäť musí policajť brať aj aktuálne podmienky (možnosti protivníka, veľkosť rizika, pravdepodobnosť úspechu, terén atď.) Na základe myšlienkového procesu si vyberá subjektívne najvýhodnejší variant a pristupuje k jeho realizácii.

Riešenie sebaobrannej situácie realizuje obranca prostredníctvom tretej fázy pohybovej činnosti. Pre posúdenie účinnosti riešenia je rozhodujúci konečný výsledok. Musíme si uvedomiť, že časový úsek uvedených fáz, výberu vhodnej taktiky a realizácie služobného zákroku je krátky spravidla trvajúci niekoľko sekúnd až minút. Tzn. na policajta sú kladené zvýšené nároky, a to nielen s ohľadom na výkon jeho služby, ale aj na efektívne a účelné zvládnutie služobného zákroku v tak špecifickom prostredí, akým kriminálne prostredie nepochybne je. Jednou z viacerých črt takého prostredia je sčasti nepredvídateľnosť.

4. Zákonitosti výcviku a modelovanie

Základom výcviku policajnej sebaobranu je nadobudnutie trvalých variabilných návykov a zručností. Pri návykoch a zručnostiach musíme rešpektovať zákonitosti pohybového učenia, keď pohybové učenie sa uskutočňuje pomocou niekoľkých mechanizmov - fáz.

Prvou fázou je oboznamovanie sa so sebaobranou pohybovou činnosťou v celku, keď predpokladom efektívneho pohybového učenia je vytvorenie správnej predstavy o pohybe alebo pohybovej štruktúre (ktorá bude nacvičovaná) vo vedomí. Čím je predstava presnejšia, konkrétnejšia a komplexnejšia, tým rýchlejšie proces učenia prebieha. Túto predstavu môže cvičenec - policajť získať na základe slovných a názorných informácií.

Druhou fázou je nacvičovanie pohybovej sebaobrannej činnosti, ktorej úlohou je utvoriť pohybovú predstavu o sebaobranom cvičení a zvládnuť pohybovú činnosť v celku. Treťou fázou je zdokonaľovanie a štvrtou fázou upevňovanie pohybových zručností v sebaobrane, v ktorej sa zdokonaľujú a upevňujú pohybové zručnosti a zvyšuje sa pohybová výkonnosť. Pohybová výkonnosť sa v tejto fáze často zvyšuje pri maximálnom zaťažení organizmu, cvičením na výkon.¹⁹

¹⁹ KAMPMILLER, T., M. VANDERKA, P. PERÁČEK, 2012. *Teória športu a didaktika športového tréningu*. Bratislava, s. 246-251. ISBN 978-80-89257-48-5.

Všetky poznatky zo služobných činností a zákrokov nám ukazujú, že vzniknuté situácie a možnosti ich riešenia je možné simulovať *do modelových situácií*.

Modelovú situáciu môžeme charakterizovať ako simuláciu možnej reálnej situácie, ktorá sa môže prihodiť v každej sfére ľudského konania. Ide o maximálne priblíženie k realite, pre dosiahnutie efektivity uskutočňovaných zámerov. Nie vždy musí byť skutočnosť zhodná s modelom.

Modelovanie vychádza z teórií klasického a inštrumentálneho podmieňovania a jeho úlohy pri aktívnej adaptácii na záťaž v konfliktných situáciách. Zámerom modelovaného tréningu a jeho variácií je vytvorenie dostatočnej zásoby vzorcov pre účinné a umelé riešenie problémov v priebehu služobného zákroku. Reálnou úlohou modelového tréningu je znížiť rozdiely medzi prevahou fyzických záťaží v tréningu a psychologických záťaží v služobnom zákroku pri použití konkrétnych donucovacích prostriedkov.²⁰

Efektivita riešenia modelovej situácie závisí od adekvátneho rozboru predpokladaných podmienok a situácií nastávajúceho služobného zákroku, ako aj možností výberu efektívnych donucovacích prostriedkov a potom na tvorivom uplatnení stanovených modelov v tréningu.

Riešenie modelových situácií by sa najskôr malo vykonávať v laboratórnych podmienkach (napr. telocvičňa, výcvikové priestory) a po osvojení jednotlivých úkonov a osvojení jednotlivých prvkov a činností alebo taktických zásad by sa malo prejsť na simulácie modelových situácií. Je pritom potrebné rôzne meniť ich zložitosť, až po dosiahnutie automatických úkonov, ktoré by potom policajti uplatňovali pri služobných zárokoch v praxi.

Zmysel modelovania spočíva v cieľavedomej adaptácii na špecifickú záťaž. Vlastný proces adaptácie prebieha v podmienkach tréningu, ktorého cieľ, obsah, organizácia i nadväznosť jednotlivých prvkov a činností by mali mať všetky znaky skutočnej situácie. Modelovaným tréningom imitujeme vonkajšie (časové, priestorové, klimatické) podmienky nastávajúcej situácie stretu, ďalej taktické a strategické varianty predpokladaných typov útokov a obrany.

5. Výber a taktika donucovacích prostriedkov v kriminálnom prostredí

V reálnej nebezpečnej situácii, ktorú bude policajt v kriminálnom prostredí riešiť, môžeme jeho činnosti, v ktorých konkrétne prvky, modelové situácie sebaobrany a služobných zákrokov používa, rozdeliť na **sebaobranné** (*pri ktorých vyčkáva na útočný podnet zo strany útočníka, pri ktorých dokáže predísť útoku (anticipácia - dokážeme útok predvídať a odvrátiť, dokážeme stanoviť hranicu pre útočnú hrozbu)*, s použitím donucovacích prostriedkov (*obušok, putá, kaser*), ktoré v tomto prípade poslúžia na zablokovanie útoku a s použitím strelnej zbrane, **útočné, pri prekonávaní pasívneho alebo aktívneho odporu** (môžu sa prelínať so sebaobrannými), majú charakter techník služobných zákrokov, na odvrátenie alebo prekonanie protiprávneho konania alebo nebezpečia, pri použití všetkých prostriedkov zákonného zásahu.

Policajt útok začne a jeho cieľom je donútiť páchateľa k určitému úkonu, ktorý si vyžaduje verejný záujem, jeho vlastná bezpečnosť alebo bezpečnosť okolia. A **činnosti útočné pri použití vlastnej strelnej zbrane** (útočíme na páchateľa vlastnou strelnou zbraňou proti jeho strelnej zbrani, pri dodržaní zákonného postupu použitia zbrane).

Každý služobný zárok musí mať splnené v prvom rade všetky zákonné podmienky, len potom je možné ho realizovať. Služobný zárok ako taký musí mať autoritatívny dopad na prítomnú verejnosť a spôsob jeho vykonania by mal byť vysoko kvalifikovaný a súčasne

²⁰ĎURČO, P., 2007. *Bezpečnostno-právna terminológia*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave. 174 s. In: Peťovský s. 35, 68, 69, 89, 107, 133, 154. ISBN: 978-80-8054-406-5.

humánny. Kvalifikovaný zákrok je hodnotený (nielen verejnou) ako žiaduca športovo-profesionálna zručnosť policajta. Zvládnutie služobného zákroku pomocou prvkov a techník sebaobrany je teda nesporne optimálne. Preto aj nevyhnutným predpokladom pri jeho realizácii je výber účinných a dokonale zvládnutých sebaobránných prvkov a techník.

Pri použití donucovacích prostriedkov je policajt vždy povinný dbať na plné uplatňovanie zásad rozhodnosti, rýchlosti a ráznosti, a to v záujme predísť neúspechu pri riešení sebaobrannej situácie. Pri výbere účinných prvkov a techník sebaobrany je potrebné vychádzať z uvedeného zákona, ktorý sa sebaobrany bezprostredne dotýka.

Ak prihliadneme k účinnosti a súčasne i k relatívne nízkej nebezpečnosti pák, hmatov, chmatov, ale i úderov a kopov, javia sa tieto zákonné prvky služobnej sebaobrany ako naozaj úzko vymedzené. Ide o špecifickú, vlastne najnižšiu úroveň donucovania, ktorú nemožno nikdy v služobnom zákroku považovať za definitívnu, teda riešiacu problém zákroku konečne. Tieto prvky v taktike zákroku treba vždy ponímať ako jeho súčasť, ktorá sa vždy môže rozvinúť do vyšších úrovní donucovania. V praxi preto vznikajú ich kombináciami isté modelové taktické algoritmy krokov (postupov) služobných zákrokov.²¹

Podľa postupu realizácie môžeme uvažovať o krokoch proti pasívnemu odporu a ich aplikácii na špecifickú páchatel'a, prostredia (kombinácia hmatov, chmatov, pák a zároveň príprava na prípadné použitie prostriedkov na prekonanie odporu a odvrátenie útoku, prípadne pút). Ďalej o krokoch proti osobám s obmedzením, krokoch proti osobám prechádzajúcim do aktívneho odporu (kombinácia hmatov, chmatov, pák, úderov a kopov s prechodom do blokovania, blokovanie a použitie pút a zároveň pri stupňujúcom sa odpore príprava na použitie prostriedkov na prekonanie odporu a odvrátenie útoku, v prípade útoku ozbrojeným páchatel'om príprava na použitie hrozby zbraňou, resp. zbrane samotnej), krokoch pri bezpečnostnej prehliadke (kombinácia použitia pút a hrozby zbraňou v stoji, kľaku, ľahu a zároveň príprava na prípadné použitie zbrane), krokoch proti unikajúcemu páchatel'ovi so strelnou zbraňou (kombinácia hrozby zbraňou, varovného výstrelu do vzduchu a zároveň príprava na prípadné použitie zbrane ...).²²

Záver

Samotný proces motorického učenia má svoje zákonitosti a fázy, ktoré nie je možné vynechať, skrátiť a nerešpektovať. Práve tieto fázy sú rozhodujúce pri každej otázke spojenjej s úrovňou nadobudnutia trvalých variabilných návykov a zručností tak v oblasti sebaobrany, ako aj trénovanosťou každého policajta-jednotlivca a tiež pri tímovej spolupráci. Dnes sa pomerne často stretávame, najmä v policajnej praxi, s tým, že sa najmä pod časovým tlakom vynechávajú dve najdôležitejšie fázy, a to zdokonaľovanie a upevňovanie návykov a zručností techník sebaobrany, najmä hmatov, chmatov, úderov a kopov. Táto absencia často spôsobuje buď nevyčvičenosť, alebo jej nízku úroveň, ktorá má potom negatívne dopady tak na efektívnosť použitia donucovacích prostriedkov, ako aj ich samotný výber.

Kriminálne prostredie má svoje premenlivé zákonitosti a jeho enormnú záťaž na každého v ňom pôsobiaceho jednotlivca môže zvládať len na zodpovedajúcej úrovni vycvičený policajt. Na základe takejto identifikácie súčasnej situácie je potrebné zostaviť modelové situácie sebaobrany a služobných zákrokov, ktoré zohľadňujú jednoduchosť, relatívne krátku dobu nácviku a účinnosť pri ich realizácii v takomto prostredí. Ďalej formou modelových situácií zvyšovať efektívnosť v nadväznosti prvkov a činností z úpolových športov v procese ich zdokonaľovania. Z dostupných zdrojov a poznatkov sa ukazuje, že je

²¹PEŤOVSKÝ, M., 2001. *Vplyv špeciálneho cvičebného programu na zmeny pohybovej výkonnosti u študentov Akadémie Policajného zboru v Bratislave v sebaobrane a služobných zákrokoch*. Dizertačná práca, Akadémia Policajného zboru v Bratislave, s. 43-47.

²²Tamtiež, s. 48-50.

potrebné vytvoriť a overiť modelové situácie služobných zákrokov simulovaním podmienok a okolností kriminálneho prostredia s dodržaním komplexného metodického postupu, konkrétne už od výzvy, spôsobov jeho zaistenia, znehybnenia, spútania, až po bezpečný transport tak, aby bol zabezpečený optimálny a efektívny výcvik aj so zvýšenou pozornosťou na skupinovú spoluprácu.

Literatúra

- ANTAL, B. a kol., 2014. *Telesná a športová výchova a súčasná škola*. Bratislava, 345 s. ISBN 978-80-971466-1-0.
- BELEJ, M., 2001. *Motorické učenie*. Prešov, 197 s. ISBN 80-8068-041-8.
- DRDÁK a kol., 1996. *Poriadková služba. Výklad pojmov k povinnostiam, oprávneniam a používaniu donucovacích prostriedkov v zmysle zákona o Policajnom zbore*. Pezinok: SOŠ PZ.
- ĎURČO, P., 2007. *Bezpečnostno-právna terminológia*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave. 174 s. In: Peťovský s. 35, 68, 69, 89, 107, 133, 154. ISBN: 978-80-8054-406-5.
- HAŠANOVÁ, J., J. ŠIMONOVÁ, K. MARCZYOVÁ, J. MEDELSKÝ, M. PIVÁČEK, 2020. *Policajné právo a policajná správa*. Plzeň: Vydavateľství a nakladateľství Aleš Čeněk, s.r.o. ISBN 978-80-7380-801-3.
- KAMPILLER, T., M. VANDERKA, P. PERÁČEK, 2012. *Teória športu a didaktika športového tréningu*. Bratislava, 353 s. ISBN 978-80-89257-48-5.
- LISOŇ, M. a A. VAŠKO, 2018. *Teória kriminálno-policajného poznania*. Bratislava: WoltersKluwer, s. 389. ISBN 978-80-8168-838-3.
- MARCZYOVÁ, K., J. HAŠANOVÁ, T. STRÉMY, J. ŠIMONOVÁ a kol., 2019. *Policajné právo*. Plzeň: Vydavateľství a nakladateľství Aleš Čeněk, s.r.o. ISBN 978-80-7380-790-0.
- MATES, P., J. ŠKODA, F. VAVERA, 2011. *Veřejné sbory*. Praha: WoltersKluwer. ISBN 978-80-7357-572-4.
- PEŤOVSKÝ, M., 1998. *Metodika vyučovania sebaobrany na A PZ v Bratislave*. Bratislava, s. 117. ISBN 80-8054-064-0.
- PEŤOVSKÝ, M., 2001. *Vplyv špeciálneho cvičebného programu na zmeny pohybovej výkonnosti u študentov Akadémie Policajného zboru v Bratislave v sebaobrane a služobných zákrokoch*. Dizertačná práca, Akadémia Policajného zboru v Bratislave, s. 201.
- PEŤOVSKÝ, M., M. ODLEROVÁ, T. ŠKRINÁR, 2018. *Zákon o Policajnom zbore. Aplikčná prax*. Plzeň: Vydavateľství a nakladateľství Aleš Čeněk, s.r.o. s. 352. ISBN 978-80-7380-682-8.
- ŠIMONOVÁ, J., 2019. *Možnosti efektívneho využitia donucovacích prostriedkov v aplikačnej praxi vo vzťahu k zásade primeranosti*. In Profesní příprava v ozbrojených složkách ČR, státní a veřejné správě- jejípodíl na snižování kriminality. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha: PA ČR.
- ŠIMONOVÁ J., 2019. *Vplyv vyhodnotenia zásady primeranosti služobného zákroku na úroveň bezpečnostného prostredia*. In Bezpečnostné prostredie EÚ v optike stredoeurópskeho diapazónu bezpečnostných a právnych vied. České Budejovice: VSERS. ISBN 978-80-7556-059-9.

VANGELI, B., 2014. *Zákon o Policii České republiky. Komentář*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, s. 483. ISBN 978-80-7400-543-5.

Keywords: criminal environment, intervention, coercive means, principle, training, service modelling

Summary

The process of motor learning itself has its principles and stages that cannot be omitted, shortened or disrespected. These phases are crucial in any issue related to the level of acquisition of permanent variable habits and skills, both in the field of self-defence, as well as in the training of each police officer – an individual and also in team cooperation. Today, especially in police practice, we often encounter the fact that – especially under the time pressure – the two most important phases are omitted – namely the improvement and consolidation of habits and skills of self-defence techniques, especially grips, holds, strikes and kicks. This absence often causes low or no level of training which negatively affects both the effectiveness and the choice of the coercive means usage.

The criminal environment has its variable principles and the enormous burden that is placed on each individual working in it can only be managed by an adequately trained police officer. Based on such identification of the current situation, it is necessary to build model situations of self-defence and service interventions that take into account simplicity, relatively short training time and efficiency of their implementation in such an environment. Furthermore; it is also necessary to increase the efficiency in the sequence of elements and activities of combat sports in the process of their improvement in the model situations. The available sources and knowledge suggest that it is crucial to create and verify the model situations of service interventions by simulating the conditions and circumstances of the criminal environment with a comprehensive methodological procedure. It should start from giving orders to the offender, ways of restraining, immobilizing and handcuffing him to safe transport; optimal and effective training should be ensured with an emphasis on group cooperation.

PaedDr. Marián Peťovský, PhD.

Katedra policajných vied

Akadémie Policajného zboru v Bratislave

Sklabinská 1, 835 17 Bratislava

e-mail: marian.petovsky@minv.sk

mjr. doc. JUDr. et. Mgr. Jana Šimonová, PhD.

Katedra správneho práva

Akadémie Policajného zboru v Bratislave

Sklabinská 1, 835 17 Bratislava

e-mail: jana.simonova@minv.sk

Recenzenti: mjr. Mgr. JUDr. Janka Hašanová, PhD.

mjr. JUDr. Petra Andorová, PhD.